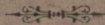

A-1764II

Uuemad uurimiste leidused.

Kümme tolinat tulu
igale majale.

Rogunud J. Punnison.

Räpinas, 1900.

J. Lõnnishof'i ja L. Kull'e trükk, Jürjewis.

A-1764 II

Uuemad uurimiste leidused.

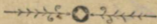

Kümme tosinat tulu igale majale.

Kogunud **J. Punisson.**

Näpinaš, 1900.

J. Tõnnishof'i ja T. Ruff'e trükk, Jurjewis.

Дозвол. Цензур. — Юрьевъ, 14 апрѣля 1900.

Ерхõна.

Et selle weikese kogukese abinõuufid, kadu-
ma mineku eest hoides, enamiste kõigist aja-
kirjadest kokku korjasin, on soov teda ka rahwa
seffa häda hävitama ja tulu tooma saata.
Abinõuud on uuemad uurimiste leidused ja
lihtsad ning ferged kodus toimetada. Leidku
fiis raamatufene igas majas lahket aset!

Wäljaandja.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

34053

I Abinõuu

**Rudas mitmetsugu kahjulikka söödikuid ära
wõib häwitada.**

Kapsaste, rõigaste, lewokoide, iberiste, arapiste ja muu taimede pääle tikkuwaid söödikuid, maa- ehk lehe kirpu-
jid (naotica) wõib ära häwitada, kui petrole-
umiga niisutatud liiwa söödikute pihhta külwa-
takse. Kiviõie tuhk, peenikeseks tõugatud hobuse
jõnnikuga, ehk olgu ka linnu jõnnikuga segatud,
on kõige mõjuwam rohi nende söödikute wastu
pruufida.

Kapsaus sisid kaotada wõib
järgmiselt: Wõta wärskaid kalmusid,
poeta peenikeseks ja külwa seda puru kapsaste
pääle. Ka tuhka kapsaste pääle külwada, kao-
tab ussid ära ja surmab ka nende munad.

Ukside ärakorjamise läbi võib ka kapsaid kat-
kust päästa. Uksid aga ärgu pillatagu maha,
waid fogutagu nõu sisse, kust neid pärast ära
tuleb surmata.

Sipelgaid rohuaia st kaotada võib
nii: Võta mõni pudel ja täida see suhkru
weega. Poolest jaadik määri pudel ka päält
magusa wedelikuga üle, siis pane pudel sipel-
kate asukoha ligidale poolest jaadik maa sisse.
Kui nüüd sipelgad seda proowima lähewad,
langewad himude ohwriks.

Sipelgaid hoonest wälja
ajada võib nõnda wiisi: Kaputa rohkesti
humala ehk leetripuu õilmeid sinna maha, kus
neid olemas on. Warsti põgenewad sipelgad
säält ära. Ka võib kalade puhastamise korral
kalade sisekonda paberisse panna ja nende asu-
paika panna. Seda haiju kartwad nad väga.
Ka võib neile teed ette teha: Tõmba pöran-
dale joon walge kriidi ehk lubjaga, nad lähe-
wad otse joont mööda wälja.

Sipelgaid õunapu u õilmetest
peletada võib järgmiselt: Tee kasetohust
ümbrif ja määri see tõrwaga üle. Nüüd
määsi see ümbrif wiljapu u tüwe ümber, alla
poole krooni. Kui siis sipelgad tulewad, jää-
wad nad tõrwasse jalgupidi finni. Et nad

aga õunapuu õilmetele suurt kahju teemad, hoitagu neid sinna käimast.

Sipelgaid surma saata võib nõnda: Wala lillepoti alusele ehk taldrifu pääle mee- ehk suhkru siirupit, kuhu natuke pärmi ehk haput taignast sisse olgu segatud. Warsti ühes wedelikuga kaowad ka sipelgad ära, sest pärm on nendele kõige suurem surma rohi. Nii moodi on neid ka tubadest ja kap- pidest kõige hõlpsam ära häwitada, kui $\frac{3}{4}$ osa mett ja $\frac{1}{4}$ osa pärmi segi segatakse ja nendele söödaks pannakse. Sipelgas on mee ehk suhkru pääle niisama maijas, kui kits õunapuu pääle.

Kärbseid toast ära kaotada. Wõta kõrwitja lehti, kuiwata ära ja õeru peenikeseks. Pane toa aknad ja ukсед siis finni ning suitseta toad sellega läbi. Warsti selle järele surewad kärbsed ära. Ka võib toalasse haljaid kimpusid panna, kuhu kärbsed õhtul kipmude külge unerahule lasewad. Wõta kott, pane tasakesti kimbu ümber, wii wälja ja surma nad ära.

Kärbeste kõige mõjuwamat surma praati võib tulipunastest kärbseseentest walmistada, kui seeni natukene koore ehk rõõsa piimaga küpsetad ja nendele süüa annad. Hoitagu aga selle praadi eest

kassijid ja kanasid, mis ka neid surmab, kui nad seda süüa saavad.

Kärbse paper; kärbse lõks ehk puur on ka hää nende hävituse abinõuu, mis ennegi mõni kord maksma tuleb.

Kärbeste eest hobuseid hoida võib nõnda moodu: Võta pool toopi wett, millesse umbes 20 grammi karbolhaput tuleb seguda. Määri sellega siis hobune üle ja kärpsed ei tule poolegi. Võib ka prantsus õliga mõni lisna naha lapike kokku määrada ja seda kuhugile hobuse külge kōita. See haigeb ja seda nad ei jalli.

Kui hiired ja rotid ei taha lõksu minna, lisatagu ettepanud söödale natukene roosipuu õli (rosenholzoel) juurde.

Muttisid põllu päält kaotada. Pane muttide urgudesse takku ehk paberit, mida luuõliga enne üle on walatud, (luuõli saab elajate luudest). See sunnib neid wägisi kodu-koopast wälja minema.

Jäneseid wiljapuudest eemale hoida. Võta liht sawi, tambu peenikeseks ja sega seda looma werrega, nii, et pakks segu saab ning määri selle pudruga wiljapuud üle. See ei tee wiljapuule mingit wiga.

Warejid olekatusest peletada wõib, kui püssiga paar warest maha tapad ja nad fatuse pääle ridwa külge prippuma paned. Teised waresed kartwad seda ja ei julge mitte fatust kakkuma hakata.

Warblasi niisuft eemal hoidmiseks wõib niisamati nagu wareselegi „ülespooduid sarnasid“ näidata. Ka wõib nõõrikülge puulipikesi tilknema panna ja hirmuwahti teha. Warblase pesasid aga ärgu häwitatagu mitte ära, sest, et nad wiljapuu-delt palju rööwifuid ära nokiwad. —

Ruffiusside wasta. Laota ruffipõllul sipelga pesasid laiali, sest sipelgad tikuwad sellega ruffiusside kallale. Ka aitab, kui ruffi külwamise juures seemele peenifest tubakat sisse segad, ehk tubakameega seemet üle niisutad.

Wihmaussisi Lillepotist kawatada wõib ka tubakamee niisutamise abil.

Roduloomade putukate häwitamiseks on ilma giftita ollused hääd. Kõige parem selle wastu on petroleum ja seebiwee segu, mida järgmiselt tuleb valmistada: Keeda 2¹/₂ toobi wee sees 30 solotnikku seepi ära, siis wala keedetud seebiwesi 5 toobilise petroleumi nõu sisse ja sega hästi läbi. Bruu-

fimise tarwis wõta 9-osa sooja wett, sega 1-osa petroleumist saadud seguga läbi ja määri pintsliga seda looma pääle. Warsti lõpewad putukad jäält ära.

Puutõukusid m a j a r i i s t a d e seest kaotada. Kalla weikese riistaga nendest saadud ainfudesse terpentini õli aegajalt sisse. Weel mõjuwam on, kui 5 grammi karbolhaput 100 grammi weega segad ja nende ainfudesse kallad. (Karbolhaput ei saa aptekist ilma tohtre täheta.)

S ä ä s k e d e, k ä r b e s t e j. n. e. tubadest koguni eemal hoidmiseks määri afna raamid wäljast poolt loorberi õliga, mida kõigist aptekidest saada on. Ei siis need elukad afnast tупpa tungi, hoia wõi terwe suwi aken lahti.

K o e r i s ö ö d i k u t e s t puhastada wõib, kui neid faks korda nädalis harjaga ehk muu puhastamise riistaga puhastatakse. Ehk wõta 20 jagu benzini, sulata seda 150 jao wee sees ära ja lisa sellele 10 jagu seepi juurde. Hõeru tublisti selle wedelikuga foera ja warsti kaowad söödikud ära.

R o t t i d e wastu on hää kiwisõetõrw, mida rottide õõnedesse walada tuleb. Nad kaowad selle järele kui tina tuhka.

Prussafate, lutifate ja firipude vastu ei aita misgi muu nõuu, fuuumus, külmetamine ja puhtus. Ka on aptefist nende vastu rohtusid saada: Prussafatele rohelist puu wärwi; lutifatele lutifa surmawett! firipudele Далматскии промокъ. Ka kurdide soolwesi, kui jeda lutifate pihta pritsitakse, kaotab nad ära.

Wiljapuudelt lehetompuude ära korjamine sügisel on wäga kasulik, sest, et neist jürifuu lõpul liblikad siginewad. Seda aga wõib järgmiselt teha: Kui ussid, liblikate poegadena wiljapuule üles roniwad, siis tee laff-rõngas tõrwast ehk liimist ja pane jeda wiljapuu tüwe ümber, kust asujaid talwe korderist hõlpsasti kätte saada wõib. Korja tombud ka nõu sisse ja wiska nad säält palawasse wette ehk ahju.

Maja seente wasta. Kui maja märja wõi niiske õhuga on ja seened nurkadesse siginema tikuwad, wõib neid puutuhaga ära rikkuda, mida seetne pääle tuleb riputada.

Koi wasta. Kui koi kasuka kraesid ja willa suweajal tikub ära ajama, siis riputatagu kasuka willasse peenifest nimatubakat ja kuiwatatagu riideid mitu korda suwe päikese paistel. Ka wõib juba kasuka õmblemise

ajal ninatubakat fatme riide wähele riputada. Koi rohtu on ka aptekist mõne kopiku eest saada.

O h a k a t e p õ l l u l t ä r a k a o t a = mi j e k s k ü n t a g u s e d a p õ l d u f u s o h a k a d k a s = w a w a d 6—8 t o l l i s ü g a w a l t , m i s n e n d e j u u r e d w ä l j a t o o b . K ü n d m i n e a g a o l g u k o h e p ä r a s t w i l j a l ö i f u s t . K a j m u u u m b r o h u ä r a k a o t a m i = j e k s j a s e l l e s e e m n e ä r a h ä ä w i t a m i j e k s p e a b p õ l d u k a u n i s s ü g a w a s t i k ü n d m a , m i s k a p õ l = l u p i n d a p a r e m u s e l e a i t a b .

T ä i d e (sadajalgsite) ja **r i i d e =** t ä i d e w a s t a . S a d a j a l g s e d t ä i d , m i s i h u k a r w a d e s s e a s u n e w a d , w ö i b j ä r g m i s e l t ä r a h ä w i t a d a : W ö t a e l a w a t h ö b e d a t , m a g e d a t r a s w a e h f w ö i d , s e g a s e g i j a k e e d a n a t u k e t o p s i g a t u l e p ä ä l . M ä ä r i s e l l e j a l w i g a t ä i a s o l e = w a d k o h a d ü l e j a s a d a j a l g s e d e h f w i l d i t ä i d o n k a d u n u d . K a a p t e k i s t . o n e l a w a h ö b e d a s a l w i s e l l e t u r w i s s a a d a . —

Riidetäide wastu ei aita muu, kui awerini salw, (аверинское масло). See salw on lõhnaja ja kui teda kuhufile ihu pääle tõmmatakse, ronivad warsti täid juurde, maitswad seda ja jääwad purju. Purjus olekus ei tea täid isegi, kuhu nad sattuvad.

II.

Kuidas kuld- ja hõbe asju, klaasi, teras-
sulgi, kardanumid, wask sööginõusid ja
muud seest ja wäljaspidi puhastada.

Kuld-ehete asju võib kõige liht-
samalt ja kahjutalt puhastada, kui neid harja
abil sooja weega pesed, kuhu sekka ka natuke
ne seepi on lisatud, ning pehme nahalapiga
kuivatad. Puhastamise pulbri läbi saamad
asjad sagesti ära rifutud.

Hõbelusikaid haljastada.
Pane asjad 10 ^{ots} minutiks kartuli-wee ehk
pudru sisse ligunema. Tahad neid koguni uue
näoliseks teha, siis sega weel natuke keedusoola,
maarjajääd ja wiinakivi hulka. Pane siis
lusikad või asjad selle seguga tulele ja puhas-
tä neid pärast pehme närtšuga.

Klaasnõudu, mis suitsu ja wana-
duse läbi on tuhmituks läinud, võib nii wiisi
puhastada: Wala wäljast ja seest poolt asjad
weemlihapuga, lase $\frac{1}{2}$ tundi aega asjad
wedelikuga koos olla. Pühi siis asjad puh-
taks ja pese friidiveega. Warsti näib asi
uus wälja.

Wask-asjad seisawad ka uue
aega haljades, kui neid esite pestakse ha-

puks läinud õllega ja peenikese liiwaga ja loputatakse selle järele puhtas wees. Siis pestagu asja weel ilma õlleta peenikese liiwaga ja loputatagu puhtaks.

W a s k = t h e e m a s i n a i d puhastagu nõnda: Tee anuma sisse leiva jahu taignat, lasse seda ära hapneda ja määri sellega theemasiin üle. Lase pool päewa aega theemasiin selle pudruga koos olla ja pese siis leige seebi weega puhtaks. Ka on mettall-seepi aptekist wass-riistade puhastamise tarwis saada.

Uut pada ehk potti roostest puhastada võib, kui pada ehk pott, mis ostes seest roostetanud on, keema weega täidab ja iga toobi wee kohta alauni ehk maaraajajääd tüfikese sekka lisab. Lõsta siis pada ehk pott tulele ja lasse kolm tundi aega aurata. Kalla siis see hapu wesi wälja ja pane potti wõi pajasse koorimata kartulid ja lasse neid weel tükk aega keeda. Nüüd kalla kartulid wälja ning füüri pada peenikese liiwaga puhtaks. pada ei sineta enam ja keedab hääd suppi.

P u d e l i d lähewad fergesti puhtaks, kui pesemise juures saepuru wee sisse pannakse ja pudelit hästi loputatakse. Ka sõmerate

wõi fruuſaga peſtes lähewad pudelid häſti puhtaks.

Ufna ja peegliklaasid, mis päifeſest pimeſtatud ehk muidu tuhmiſks läinud on, wõib puhtaks teha, kui külma wee ſiſſe faſtetud raudnõgeſtega pimedad klaaſi õõrud ja pääle ſelle puhtaks peſed, õõruma aga peab funi pimeduſ kaob.

Ufna klaaſi päält jooni ja friimuſid wõib järgmiſelt ära faotada: Õõru õrnalt walge pehme puuwillaga, aga peenikeſe pariſi-punaga peab watt (trops) täidetud ja üle tõmmatud olema. Sellejärele lähew klaas läikima ja jooned kaowad.

Teras riistade haljastamiſeks wõta piirituſt ja walget liiwa, ſega ſeda läbi ja õõru rooſtetanud ehk tumedat teras riista funi läikima haſſab.

Teras ſulge rooſtetamiſe eeſt hoida. Teras ſulgi peab alati pärast kirjutamiſt kuſtutamata lubja, toore kartuli ehk peenikeſte püſſi haawlite ſiſſe piſtma, mis ſulgi rooſtetamiſe eeſt hoiab.

Metallift, iſeäraniſ raudaſjad, kui nad ſadude käeſ on, piawad palju kauemini waſtu, kui neid kiwiſõe tõrwaga (aſwald

tõrv) määratakse. Ehk segatagu pigi ühemõrru nõega segi ja pintseldatagu raudasjad üle.

Puuriistu, wõi puunõusid puhastada võib kõigeparemini heinaweega. Võta peo täis heinu, teeda ära ja wala see weesin nõu sisse. See mõtab nõu küljest halwamao ja haisu ära.

Mööblid, mis tuhmis läinud, võib ise uuesti poleerida, kui $\frac{1}{2}$ filogrammi stearini ettevaatlikult sulatatakse, segades $\frac{5}{6}$ filogrammi terpentini õliga, ja sooja olusele weel weidifene farmini wärwi juurde lisatakse. Määri seda weidi^{ga} haawal mööbli pääle ja õeru siidi lapiga seni kui läige tuleb.

Piltisid ja muud äramustunud paberit puhustada võib wärskse peenikesse liiwaga, mida pehme lapi pääle riputada ning tasakesti õerutada tuleb. Oliwärwi piltisid õeru piima sisse kastetud schwammiga ja kuitwata siidi rätifuga.

Mustad kuueraed võib puhastada nõnda: Võta weewli-eeterit, benzini ehk salmijaaguwaimu ja pese sellega määrdinud kohte. Selle järele õeru kohta willase riidega ja — määrdinud koht on warsti puhas.

Puuaasjad lähewad hästi puhtaks, nagu põrand, kui seda friidiveega

füüritakse. Poleeritud ehk wärmitud põrandad õerutagu petroleumiga, mis ilusa läike annab.

N a h a s t a s j u w õ i b p u h a s t a d a, nagu: saapid jne. kui hobuse ehk searaswaganad üle määratakse. Ka on hää nahkasjade määrimiseks „wafelin,“ mis naha wäga pehmeteks teeb, olgu ta enne kui kalk tahes.

K ü l m a n u d a k n a r u u t u s i d s e l g e k s t e h a. Pane peotäis soola külma wekise ja lasse ära liguneda. Pese aknaruutusi pesu käsna abil selle weega ja kuiwata rästi fuga ära. Aknad saavad sedamaid selgeks

A k n a r u u d u d l ä h e w a d h ä s t p u h t a k s, kui esite märja ja linase lappiga ruutude päält tolmu ära wõttad ja pärast paberit tükiga ruutusi üle pühid.

S õ b e u u r i k e t t i s i d p u h a s t a t a g u s e e b i w e e g a. Kriidi jahuga puhastamin ei ole kiita, sest, et ta asja palju kulutab.

L a u a n u g e j a k a h w l i d w õ i b t e l l i s k i w i j a h u g a w i l l a s e l a p i a b i l p u h a s t a d a. Ka puhastatakse neid peenikese walge liiwaga, nahklapi pääl õerudes.

N ä g u w õ i b t e d r e t ä h n i d e s t r o h e l i s e s e e b i g a p e s t e s p u h a s t a d a. Veel parem olla tedretähnide kaotamiseks promisor Jürgens'i

Bordymoll seep. (Борно-димоловое мыло).
Saada on seda apteekist.

Riiet, tolmust puhastamiseks floppitagu esite witsa kimbuga tolm riidest wälja, siis pürstitagu riie tolmust pahtaks ja pritsitagu sooja, puhta weega triifides üle. Riie näitab kohe uus wälja.

Runda mitmetsugu plekkisid, riide-, paberi- ja muu asjade seest wälja wõib wõtta.

Kooste, raua- ja tindiplekkide wäljawõtmiseks willase ehk linase riide seest, wõta sooja oksal hapuwedeliku, lahjen- tatud soolahaput ja kōwa tina terakesi, mille rawitsemise järele riidet puhta weega peseda tuleb. Ka wõib plekkisi wee ja seebiga pesta, mille järele riidet põletama elawahõbeda supli- matiga tuleb arstida.

Kaudplekkisid linasest riidest wälja wõtta wõib, kui tinasooladega riidet arstitakse. See olla weel parem, kui oxalhapu.

Paralhapuplekkisid walgest linasest riidest wälja wõtta wõib nii: Määri riie wat- rioliraua wedelikuga üle, mille pääle mustad tindiplekid nähtawale tulewad ja kaota need siis oksalhapuga ära.

Tindiplekkisid on kõige sündsamasti küünla raswaga määrida, siis picrophosphorhapu natronit pääle riputada. See ei riku mitte riide wärwi, ja natroni wedelikuga peab riidet seni pestama, kuni raswa- ja tindiplekk ära kaob. —

Wärske tindi pleki paberist wälja wõtmiseks on häa kustutamise paberit käejärel hoida, mis oksalhapuga kasutatud on. —

Mizarintindi plekkisi, walgest puuwillast ja linast riidest võib wiinahapu wedelikuga wälja wõtta. Mida wanemad plekid, seda kõwem peab wedelik olema. Wärwitud puuwillast, willast ja siidiriidest aga lahja wiinahapuga; kui riide wärw seda kannatab.

Tõrwa plekkisid võib riidest järgmiselt wälja wõtta: Määri pleki koht õhtul paksum wõiga üle ja hommikul pese seda kohta bentsiiniga puhtaks ja — plekk on kadunud.

Punase anilini plekkisid võib riidest wälja wõtta, kui seda kohta kõwa piiritusega niisutad, millesse wähe jalpeetrihaput juurde on lisatud. Ka paberist võib sel kombel jarnaseid plekkisid wälja wõtta.

R o p p i t a m i s e plekkisid pesust wälja ajada. Need plekid tekkivad fergesti, kui pesu niiskes kohas hoitakse wõi niisket triikimata pesu mitu päewa seista lastakse. Nad kaowad aga järgmisel toimetusel: Määri plekkide pääle wõid ja lasse mõni minut seista, mille järele weega niisutatut potaset pääle pane. Deru pesu sel kombel tublisti ja pärast pleegita. Plekid kaowad täiesti.

R o h e l i s e r o h u plekkisid walge riide seest wälja wõtta wõib, kui määrinud kohta lahja tina soolaga niisutad ja selle pääle koha mitme weega ära loputad.

W a i g u plekkisid wõib riidest puh-
ta terpentini õliga õrudes wälja wõtta. —

R o h w i plekkisid, kui nad wärs-
ked on, wõib külma piimaga puhastada. Kui
plekid wanad, peab riidet külma seebiwee sisse-
kastma ja päewa paistel pleegitama.

P e t r o l e u m i, wõi **l a m b i** õli
plekkisid wõib riide seest kaotada järgmi-
selt: Pane määrinud koha alla sisse tõmba-
jat paberit; niisuta kohta benziniga ja riputa
magnesia pulbrit pääle. Selle pääle pane weel
üks leht tinditõmbajat paberit ning pane siis
riie wajutuse alla.

R a l e m i ja **w i l l a s e** riide plek-

kiisid võib nii moodi välja võtta: Sulata 20—30 grammi peenifest boraksi poole pudeli mee sees ära ja pese selle meega pleki kohta. See plekivesi mõjub ka rasvapekkide välja võtmise kohta.

Heriinga rasva plekkisid võib riidest välja võtta, kui riiet ehti see rasvaga määrid, seebitad ja natufese seista lased, ja siis mee ning terpentini õliga pesed.

Ille plekkisid võib sooja seebi-
mee pesemise läbi riidest kaotada.

Õlivärvi plekkisid võib ter-
pentini abil, ka petroleumiga pleki kohta niisutada ja näppude vahel riiet õruda, kuni plekk kaob. —

IV.

Kudas mitmesuguseid asju, nagu: raud-, kiwi-, klaasasju, pappi, riiet ning nahk-asju võib kõventada ja mee kindlaks teha.

Portselani-, naha-, paberi ja klaasi j. n. e. asjade parandamiseks on kõige parem fristall-liim. Kui see liim asja hästi ei taha finnitada, lisatagu natufe

peenifest kriiti liimile juurde. Kristall-liimi on saada aptekist ja poodidest.

Rauda fiivisise kinnitamiseks võib järgmist kitti teha: Võta 10 osa raua-wiilipuru, 30 osa põletatud gipsi, $\frac{1}{2}$ osa salmiaki ja sega seda lahja äädika sees wedelaks pudruks ja tarwita kohe.

Lambiklaasid seisawad ka uua, kui neid õlgede sisse mäsfitakse, külma wee sisse pajasse pamiakse ja weši keema aetakse. Pärast keetmist jahutatagu weši aegamööda ära, wõetagu klaas wälja ja klaas on tulele wastu pidaw. Samuti võib ka teiste klaasasjadega kuuafestwuse katset teha, nagu thee klaasidega j. n. e.

Saapataldu ja kinasid võib mustupidawaks teha, kui neid linaseemne õliga ehk wärnitsega määratakse. Üleliigsel määrimesel murduwad tallad katki. Saapataldade kōwendamise määret on ka „Ako“ nime all aptekist saada.

Pappi weefindlaks teha. Võta 4 jagu lupja, 3 jagu wärsket werd, fuhu weidike maarjajääd sisse segada tuleb. Kui papist asja ju ford määritud ja see kuiw on, määri seda weel mitu korda üle, kuni kōwaks ja kindlaks saab.

Kindel ahju kitt saab, kui palju peeniseks sõelutud puu-tuhka taagnaks tehakse. Väga kindel kitt saab ka, kui sõelutud jami härjamerega, äädikaga, soolaga, telliskivi jahuga ja rauapuruga segatakse.

Rummi kingade ja kaloschide parandamiseks osta apteegist „naha tsementi.“

Wiljakottisid wastupidawaks teha. Võta 2 $\frac{1}{2}$ naela tammepuu koort, wala selle pääle 10—15 toopi keewa wett ja leota selle sees kottisid öö ja päew. Võta kott siis wälja ja wääna kuiwaks. See kott wõi riie on wastupidaw ja ei mädane mitte.

Puu- ja fard anumad pidawad palju kauem wastu, kui neid õliwärwiga üle wärwitakse. Wärv hoiab mädanemise ja roostetamise eest.

Tulekindlaid ja mädanemataid fatuse laastusid wõib teha, kui saepuru paraja jao tsemertiga segatakse ja laastude wormis walmistatakse.

V.

Mitmesugune abinõuu selle ja teise kohta.

Põlewat piiritust, petroleumi, ehk tõrwa ärgu kustutatagu kunagi weega,

waid lämmatatagu märja riide ehk liiwaga. Bastuforral purskab tuli üles ja mõib wäga kahjulist tagajärge tuua. Kui aga ise põleb, mähi end märjasse mantlisse. —

Et lamp heledasti põles, peab lambi tuletoru kolme kuni nelja nädali tagant sooda, seebi ja bottashiga pesema. Tahti mõib äädika sees leotada. Teisels tarwitatakse ka kampwerit, mida pähkli suurune tüfikene pulbris õerutakse ning lambisse õli sisse pannakse. See mõjub nii, et tuli ilma loitmata põleb ja ei suitse.

Et triifärfidele ilusat läiget anda, pandagu tärklisele 5% stearini haput juurde. Kui siis palawa rauaga üle tärkeldataud pesu aetakse, julab stearini hapu ja annab pesule soowitawa läike. Triifimise alus aga ei tohi liiga pehme olla. Ka boraksi abil triifimine annab pesule ilusa läike.

Kustunud firituleb paberi pääle jälle nähtawale, kui weikese pehme pintsliga järgmise wedelikuga üle paberi tõmmatakse: Wõta natuke finihapukalit, leota wihma wee sees ära ja määri paberi üle. Kui paber rifutud ei ole, tuleb firi nähtawale.

Klaasi mõib puurida ehk wiidida, kui terasest tööriistad kõige peenema

petroleumiga, mis puhastatud, märjaks tehakse.

Õliwä r w i h a i s u w õ i b t u b a =
d e s t w ä r w i m i s e j ä r e l e w a r s t i ä r a k a o t a d a ,
f u i s i n n a r u u m i s s e n õ u w e e g a e h f l u m e g a
t ä i d e t u l t ü l e s j e a t a f s e . —

T u l e f u s t u t a m i s e a b i n õ u u f s
o n k õ i g e u u e m a l t ü l e s l e i t u d , e t a m m o n i a k i
w e d e l i k (s a l m i a k g e i s t) k õ i g e m õ j u w a n o n t u l d
ä r a f u s t u t a m a . A m m o n i a k i w e d e l i k k u w õ i b
a l a t i k ä e p ä r a s t k o d u s t a g a w a r a f s h o i d a . W e d e -
l i k o n ü s n a o d a w j a a p t e k i s t s a a d a w a l .

P u u w a h a a s e m e l , k u i w i l j a p u i d
f ä r b i t a f s e , w õ i b p a f s u w ä r w i g a (õ l i w ä r w i g a)
ä r a l õ i g a t u d o k s a a s e m i d ü l e m ä ä r i d a ;

K i r s i m a r j u w õ i b p o o l a a s t a t
w ä r s k e d h o i d a n õ n d a w i i s t : W õ t a t e r w e d
w i g a s t a m a t a k i r s i d , m i l l e d e l w a r r e d l ü h i f e j e k s
t u l e w a d l õ i g a t a j a p a n e n a d a w a r a k a e l a g a
p u d e l i s s e , m i l l e s s e e n n e t u b l i s t i w e e w l i s u i t s u
o l i l a s t u d . K i n n i t a s i i s p u d e l i l e p u n n p ä ä l e ,
m i d a w a i g u g a e h f k i r j a l a k i g a õ h u f i n d l a k s t u l e b
t e h a . P a n e p u d e l s i i s k e l d r i s s e l i i w a s i s s e
j e i s m a . P u d e l i t w õ i b n õ n d a w e e w e l d a d a :
K a s t a l o n d i o t s j u l a w e e w l i s s e , m i s p õ l e m a o n
j ü ü d a t u d j a p i s t a s e d a p u d e l i s s e , k u n i p u d e l
w e e w l i s u i t s u g a t ä i d e t u d s a a b .

K u i p a l j u m u n e t a h e t a f s e

faada, siis antagu kanadele toidu sees lupja jüüa. Iseärans on ka hää kanadele peenife-
seks tambituid muna koori jüüa anda. —

Kui kartulid kuhjase ehk koo-
pas mädane matikuwad, riputa pee-
nifest lupja kartulite pääle ja kohe jäeb mäda-
nemine seisma. Lubi ei rifu mitte kartuli
koort, ega tungi ka sifusse. Lupja saagu ühe
tsetwerti kohta 50 naela pääle puistatud.
Kartulid seisawad nii moodi 14 kuud aega
termed ja hää mao juures; kuid wälja wöttes
peab neid kuiwalt ära puhastama.

Kas piima sekkawett on jega-
tud, wõib ära tunda, kui hästi puhtaks pu-
hastatud juka warras piimasse pistetakse.
On piim puhas, jääb mõni tilk piima juka
warda külge ripnema. On aga piimal wett
sees, ei jää mitte tilk warda külge, waid ku-
kub maha. —

Külmetamata ja selged afnad.
Sügisel, kui oknaid ette pannakse, klištertatagu
afnad toa sifemisel poolel hästi õhufindlaks,
wälimised jäetagu koguni klišterdamata, nii,
et külma õhku afna wahese annab.

Jalanõusid hallitamise ja
hiirte eest hoida wõib, kui saapid, ena-
misti saapa taldu, seest ja wäljast poolt ter-

pentini õliga õerud. See haigeb väga ja
hiired ei tule ligigi. Kuid nahale ei ole see
määrimine mitte kiiduväärt, sest, et ta saa-
panaha kaleks teeb ja lõhkema ajab.

Juustu (sõira) wõib kawa wärs-
kehoida, kui juustud päewa paistel ehk
ahjus hasti ära kuivatad, siis pane nad for-
wisse, mis kustutamata lubjaga täidetud on.
Pane juustu terawad otsad alla poole ning
wii nad parajasse külma tuppä, kus nad kawa
wärsked seisawad.

Juukse kaswamise hoidmi-
seks ja maha tulemise wastu on
kõige parem abinõu, kui wärskeid ohakate
juuresid ühes weidikese osa glitserini ehk wii-
naga keedad. Määri selle seguga õhtatel pääd
ja pese sellega tublisti juukseid läbi. Warsti
hakkab juuks kaswama ja ei tule mitte kar-
wagi maha. —

Metsa õhk toas. Wala toop
keema wett ühe anumasse ja pane üks thee
lujifa täis tärpetini õli sisse. Kohe on
mõnus kuuse lõhn toas. Korda seda 2—3
korda päewas. Rinna haigetele on see õhk
väga kosutaw, ka külge hakkawate haigustele
tahistajaks.

Halba segatud wõid wõib

äratunda, kui natufese mõiga weewliha-
put segatakse. On wõi puhas, läheb ta selle
järelle kohe telliskivi = punaseks; On aga ta
raswaga segatud, läheb ta 20-e minuti pärast
farmosini punaseks. Praegusel ajal on ka juba
niijuguiseid kraadijaid kaalusi, mis kõik 0/0
üles näitab.

Häädest maasikatest saab
hääd wiina; teha nii moodi: Tambi
walminud marjad pudruks ja falla keewa
wett pääle, pudeli marjade kohta $\frac{1}{4}$ pudelit.
Ühe päewa pärast pressi siju (saft) wälja ja
lisa 1 nael suhkurt 3. naela marjade kohta
(safti) marja leeme sekka. Seru siis zitro-
nidest 8—10 tüfist ka siju wälja ja lisa 100.
pudeli kohta maasika wiinale juurde. Pane
segu nõudesse, wõi pudelitesse ja lasa mõni
aeg käärida. Kui aga sinna weel 1—2 naela
rosinaid, mis puruks tambitud, juurde lisatakse
ja ära käärinud wiinale weel kowaduseks $\frac{1}{2}$
pudelit konjakkki 10-ne pudeli kohta juurde
segatakse, saab kõige parem maasika wiin.

Salafirja, nii et paber walge ning
puhas, wõib walge maarjajääweega firjutada.
Tahad aga seda firja lugeda hoia firi põlema
lambi tsilindri kohal tüff aega ja tähttähest

tuleb nähtawale, mis nagu tiindiga oleks fir-
jutatud.

Perud hobused lasewad en-
did hästi rautada, kui nende kõrwad
suitsu päärihma alla pannakse, mis aga kaunis
pingule olgu tõmmatud. Kui see ei aita, wi-
satagu talle rätik üle kõrwade, mis ometi
mõjub. —

Waresid võib elusalt püüda
nõnda wiisi: Pane üks elus wares tiibasid
mööda seliti kuhugile maapääle finni. Kui
nüüd teised waresed seda näewad, tulewad nad
oma wenna karjumise pääle teda hädaft wälja
päästma. Aga finnikõidetud wares ei lase
oma päästjat küünte wahelt enam lahti,
nii, et teda hõlpsasti finni võib wõtta.

Sesorti hire-naljalõks.
Pane waat ehk niisugune pott, mis ülewelt
kitsam ja kuhu sisse ka natuke wett falla, ku-
hugile hiirte paika. Waadi wõi poti üle
tõmba paber, mida risti ja põigiti lõhki lõika.
Waadi ehk poti pääle ülesse minekuks pane
ahtake laud ja laua otsa koha, teise äärde,
liha tükk. Kui nüüd hiired tulewad ja üle
paberi tahawad lihakiwi juurde minna, kuku-
wad waadisse, ehk potisse; läbi paberi lõhe
— wette. Waata siis, kudas nad suplewad!

VI.

Alõned käepärast olewad arstlised õppetused inimeste ja elajate kohta.

Põlenud haavade wasta on kõige parem, kui kobe järsku feltressiwett pääle kallatakse.

Pääwalu wasta. Salutamine õues; puhta külma wee joomine ja aru pidamine söömisel, on kõige mõjuwam abinõuu.

Kuwarbawahed haadunud on, peab puhastatud puuwillu iga päew warwaste wahele panema. Ka ruffijahu, ehk seinauksi tuhka wõib warwaste wahele puistata.

Umbe ülesse paistetanud sõrme ehk muu koha pääle on hää piima wõi rõõsa koorega linnaseemnetest keedetud pudru lapiga panna. Ka wõib weel sellele haiguslele püüli jahuga segatud mett salwiks teha ja lapiga pääl pidada, mis peagi walu ära wõtab ja mäda wälja haudub. Ka külma sawi lapiga haiguse pääl pidada, wõtab warsti walu ära.

Kui hääl on ära, on hää 4—5 ford päewas feltressiwett juua, millesse pooljagu palawat wärsket piima juurde on lisatud. —

Ridsi wõinarrawast on hää, kui liiget iga päew kampferi ehk terpentini

õliga määratakse, finni föidetakse, nii et haige koht mitte liifuda ei anna. Kui kidi väga pikale on läinud, võib joodiga, — mida aptekist saada, — üks kord õhtul enne magama minekut üle määrida. Sagedasti määrimine võtab naha maha. Ra kõwa piiritusega määrimine võtab kidi välja.

Rõhaja kui wa kõhawa sta. Tõuka pfeffermüntsi pulbriks, sega seda weega ja võta theelusika täis aegajalt sisse.

Rülmast saadud muhkude arsti miks. Võta 10. kopiku eest walget puu õli, sega seda munawalgega salwiks ja pane linase lapiga muhu pääle.

Kuikäed lõhkewad, määri nad wafelini salwiga üle. Ra kuuagaegseid lõhkenud lõhesid, nagu käsna ja kontsade (konnade) sees, võib wafeliniga sütitada.

Sambawaluwa sta. Ühe kortelise pudelisse pandagu 20 grammi hiinasapi õunu (Gallöpfel). Pudel täidetagu piiritust täis ja pandagu sooja kohta. Tarwilisel korral walatagu sellest rohust theelusika täis tassi täie leigewee sisse, loputatagu sellega hambad läbi ja peetagu ka seda suus, nii kaua, kui võimalik. Ra kampferit ja maarja rõigast võib walutawa hamba pääl pidada, mis wa-

lu warsti ära wõtab. Kui need rohud ei aita, tuleb tohtrilt rohtu otsida, ehk hammas wälja tõmmata lasta.

Nohu wasta. Tõmmatagu õhtul magama minnes külma wee sisse kastetud wil- lased sukad, mis wäljawäänatud, jalga, mil- lede üle weel teised kuiwad sukad tulewad tõmmata. Ka thee joomine aitab mõni kord.

Sügeliste wasta on hää perubal- sam, mida pinsliga sügeliste pääle tuleb mää- rida. Ka Styrks paljamit võib jelle wastu pruukida 4—6 kord päewaks. Weel parem on, kui esimene ja teine rohi kokku segatakse ja rohitsetakse.

Silmade teritaw abi. Kui sil- made nägemise wõim weike on ja kaugele näge- mine wõimata, võib filmi fenshelimeega nii- jutada ja suweweega pesta.

Weel hambawalu wastu. Rasta puuwilla rummi wiina sisse ja pista see tropp sinna kõrwasse, kus pool hambad walutawad. Deru hamba igemed kõlni weega ja pane hambasse, kui ta õdnes on söetolmu.

Põletiku wastu, mis suwel pala- waga enamisti hapust ja soolastest söögist tuleb, wõtagu theelusika täis kriidi jahu weega sisse ja põletik kaob kohe ära.

Paišete vastu. Pane lapiga maibaltši ehk küpsetatud sibulat paišele pääle, mis paišet warsti mäda jookšma ajab.

Kui nina werd jookšeb, joodagu külma wett ja aetagu käed ülepäa püsti, mis peagi werejookšmist takistab.

Kui hobune tallis tagast üles lööb, siis seo üks põhuga täis topitud fott üks samm hobuse tagaotsast eemale ühe nööri otsa laest alla ripnema. Laſ' aga hobune nüüd seda peksta, funi ta ära näeb, et asjast midagi wälja ei tule ja mood jääb tal warsti maha. Kui hobune tallis eest ja kõrvalt üles lööb, wõib ta jalad, esimesed tagumistega ristipidi nööriaga finni siduda. Muul korral ei aita muu kui walu andmine.

Kui sead oma poegi ära tikuwad sööma, söödetagu emist enne poegemist halja toidu pääl, ehk juurewiljaga, fartulad wäljaarwatud. Kui see ei aita, ja näed, et emis pörsaid maha tikub murdma, siis määri pörsjad wiinaga üle. Ja küll näed, et emis pörsaid mitte enam ei puudu.

Muretsetagu aga tarwilisi raamatuid inimese terwise hoidmise ja elajate kaswatuse kohta, siis ei tule mitte ka niipalju äpardusi ja haigusi majanduses ette.

Hädaajal aga mindagu iffa ennem tohtri
 wõi arsti juurde abi otfima, muidu wõib füla-
 õpetuse järele igawest kahju saada.

22

A-1764

Hind 10 kop.